

ko‘nikmalarini bosqichma-bosqich, nazariy va amaliy jihatdan mukammal shakllantirish zamonaviy til ta’limining ustuvor yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, bu yo‘nalishda kommunikativ yondashuv, jarayon–mahsulot modeli va innovatsion metodlarning uyg‘unligi muhim ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar tahlili. Tribble, Hyland va Raimeslarning tadqiqotlarida yozuv jarayoni bosqichma-bosqich rivojlantirilishi kerakligi ta’kidlanadi. Vygotskiyning “yaqin rivojlanish zonasi” nazariyasi esa hamkorlikdagi yozish jarayonining samaradorligini ilmiy asoslaydi. Graham va Perin esa yozma nutqni o‘rgatishda jarayon–mahsulot modelining natijadorligini eksperimental ravishda tasdiqlagan.

Tadqiqot metodologiyasi. Ishtirokchilar: Farg‘ona davlat universiteti filologiya yo‘nalishida tahsil olayotgan 2-kurs talabarlari (n=45).

Davomiyligi: 1 semestr (16 hafta).

Usullar: diagnostik yozuv ishlari, nazorat guruhi va tajriba guruhi bilan solishtirma tahlil; jarayonli yozish bo‘yicha mashg‘ulotlar; hamkorlikdagi yozuv topshiriqlari.

Baholash mezonlari: CEFR yozma nutq ko‘rsatkichlari (content, organization, vocabulary, grammar, coherence).

Natijalar va ularning tahlili. Tajriba guruhi bilan o‘tkazilgan yozuv mashg‘ulotlaridan so‘ng talabalar yozuvlarining umumiy bahosi o‘rtacha CEFR B1 → B2 darajasiga oshgan. Ayniqsa, matn tuzilishi va mantiqiy bog‘liqlik jihatidan aniq yuksalish kuzatildi.

1-jadval. Nazorat va tajriba guruhlarini o‘rtasidagi farq (o‘rtacha ball).

Ko‘rsatkichlar	Boshlanishida	Yakunida (Nazorat)	Yakunida (Tajriba)
Content	3.1	3.3	4.2
Organization	2.8	3.0	4.1
Vocabulary	3.0	3.2	4.0
Grammar	2.7	3.1	3.9
Coherence	2.6	3.0	4.0

Natijalar shuni ko‘rsatadiki, kommunikativ yondashuv va hamkorlikda yozish topshiriqlari talabalar faoliyatida motivatsiya va o‘zaro yordamni kuchaytiradi, bu esa yozuv sifatiga bevosita ta’sir qiladi.

Xulosa. Yozma nutqni samarali rivojlantirish jarayoni kompleks yondashuvni talab qiladi. O‘tkazilgan tahlillar va tajriba natijalari shuni ko‘rsatadiki, jarayon–mahsulot modeli va hamkorlikdagi yozuv strategiyalarini birlashtirish talabalar yozuv kompetensiyasini sezilarli darajada oshiradi. Jarayonli yozish bosqichlari (rejalashtirish, birlamchi matn yaratish, tahrirlash va yakuniy versiyani ishlab chiqish) orqali talabalar yozuv jarayonini ongli tarzda boshqarishni o‘rganadi. Shu bilan birga, mahsulotga yo‘naltirilgan yondashuv matnning yakuniy sifatiga e’tibor qaratish imkonini beradi. Talabalar o‘rtasida o‘zaro tahlil (peer review) va fikr almashish jarayonlari ularning til sezgirlikni oshiradi, xatolarni mustaqil aniqlash ko‘nikmasini shakllantiradi hamda ijodiy fikrlashga undaydi. Bu esa yozma nutq sifatining grammatik, leksik va mantiqiy jihatlarida sezilarli ijobiy o‘zgarishlarga olib keladi. Hamkorlikdagi yozuv strategiyalari, shuningdek, talabalar motivatsiyasini oshirish, tilni faol qo‘llashga undash va muloqot ko‘nikmalarini rivojlantirishga ham xizmat qiladi. Umuman olganda, yozma nutq ko‘nikmalarini rivojlantirishga zamonaviy metodik yondashuvlarni tatbiq etish nafaqat talabalar til kompetensiyasini oshiradi, balki ularni mustaqil, ijodkor va tanqidiy fikrlaydigan shaxs sifatida shakllantirishga ham xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Tribble, C. (1996). Writing. Oxford University Press.
2. Hyland, K. (2003). Second Language Writing. Cambridge University Press.
3. Raimes, A. (1983). Techniques in Teaching Writing. Oxford University Press.
4. Graham, S. & Perin, D. (2007). Writing Next. Alliance for Excellent Education.
5. Vygotsky, L. (1978). Mind in Society. Harvard University Press.

TARIXIY BOSQICHLARDA NUTQ TERAPIYASINING SHAKLLANISHI VA UNING ZAMONAVIY RIVOJLANISHIGA TA’SIRI

Samarqand Kimyo Xalqaro Universiteti
Logopediya yo‘nalishi MSPD-S-251U talabasi
Umarova Rahima Muxammad qizi

Annotatsiya: Maqolada logopediya fanining tarixiy shakllanish jarayoni va nutq terapiyasining rivojlanishiga tarixiy voqealar, ilmiy kashfiyotlar va zamonaviy texnologik ixtirolarning ta’siri tahlil qilinadi. Dastlab nutq buzilishlariga e’tibor kam bo’lgan bo’lsa-da, tibbiyot va psixologiya fanlarining rivojlanishi bilan logopediya mustaqil ilmiy soha sifatida shakllandi. Hozirgi davrda sun’iy intellekt, virtual reallik va neyropsixologik tadqiqotlar asosida nutqni diagnostika qilish va davolash usullari takomillashmoqda. Tarixiy tajribalar va ilmiy izlanishlar zamonaviy logopediyaning rivojlanishiga asos bo’lib, kelajakdagi tadqiqotlar uchun yo’l ochmoqda.

Kalit so’zlar: logopediya, nutq buzilishlari, tarixiy rivojlanish, ilmiy izlanishlar, texnologik ixtirolar, sun’iy intellekt, neyropsixologiya, nutq terapiyasi.

ФОРМИРОВАНИЕ РЕЧЕВОЙ ТЕРАПИИ НА ИСТОРИЧЕСКИХ ЭТАПАХ И ЕЁ ВЛИЯНИЕ НА СОВРЕМЕННОЕ РАЗВИТИЕ

Самаркандский международный университет химии

Кафедра логопедии

Студентка MSPD-S-251U

Умарова Рахима Мухаммад кизи

Аннотация: В статье анализируется историческое формирование логопедии и влияние исторических событий, научных открытий и современных технологических изобретений на развитие речевой терапии. В ранние периоды речевые нарушения не привлекали должного внимания, однако с развитием медицины и психологии логопедия сформировалась как самостоятельная научная дисциплина. В современный период методы диагностики и коррекции речевых нарушений совершенствуются с использованием искусственного интеллекта, виртуальной реальности и нейропсихологических исследований. Исторический опыт и научные исследования служат основой для дальнейшего развития логопедии и открывают новые перспективы для будущих исследований.

Ключевые слова: логопедия, речевые нарушения, историческое развитие, научные исследования, технологические изобретения, искусственный интеллект, нейропсихология, речевая терапия.

THE FORMATION OF SPEECH THERAPY IN HISTORICAL STAGES AND ITS INFLUENCE ON MODERN DEVELOPMENT

Samarqand International University of Chemistry

Logopedics Department

MSPD-S-251U Student

Umarova Rakhima Mukhammad qizi

Abstract: The article examines the historical formation of speech therapy (logopaedics) and the influence of historical events, scientific discoveries, and modern technological innovations on its development. Initially, speech disorders received little attention; however, with the advancement of medicine and psychology, logopaedics emerged as an independent scientific discipline. In the modern era, methods for diagnosing and correcting speech disorders are improving through artificial intelligence, virtual reality, and neuropsychological research. Historical experience and scientific studies form the foundation for the contemporary development of speech therapy and open new perspectives for future research.

Keywords: logopaedics, speech disorders, historical development, scientific research, technological inventions, artificial intelligence, neuropsychology, speech therapy.

Nutq inson hayotida muloqot, ta’lim va ijtimoiy moslashuv uchun eng muhim vosita hisoblanadi. Shu sababli nutq buzilishlari insonning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga sezilarli ta’sir ko’rsatadi. Tarixiy jarayonlarni tahlil qilish shuni ko’rsatadiki, nutq terapiyasi yoki logopediya fani dastlab alohida ilmiy soha sifatida shakllanmagan va uzoq vaqt davomida nutq nuqsonlariga yetarlicha e’tibor qaratilmagan. Qadimgi sivilizatsiyalarda nutqdagi kamchiliklar ko’pincha irsiy, ruhiy yoki diniy talqin bilan izohlangan, shuning

uchun bunday insonlar jamiyat hayotida chetda qolgan. Misr, Yunoniston va Rim manbalarida nutq buzilishlariga oid ayrim kuzatuvlar mavjud bo’lsa-da, ularning davolash usullari ilmiy asosga ega emas edi.

XIX asrga kelib, tibbiyot va psixologiya fanlarining rivojlanishi nutq buzilishlarini ilmiy yondashuv asosida o’rganishga imkon berdi. Pol Broka va Karl Vernike kabi olimlarning miyada nutq markazlarini aniqlashi logopediya tarixida muhim burilish yasadi. Shu paytdan boshlab nutq buzilishlarini tashxislash, ularni tuzatish va rehabilitatsiya qilish metodlari ishlab chiqila boshladi. Afaziya, alaliya, dizartriya, rinolaliya va duduqlanish kabi nutq buzilishlari turlari tizimli ravishda o’rganildi va har biriga mos metodika ishlab chiqildi.

XX asrning ikkinchi yarmida logopediya fani pedagogika, psixologiya va tibbiyot bilan uzviy bog’lanib, mustaqil ilmiy yo’nalishga aylandi. Shu davrda nutqni tiklash, talaffuzni to’g’rilash va duduqlanishni kamaytirishga qaratilgan mashqlar va terapiya dasturlari ishlab chiqildi. Bundan tashqari, logopediya fanining ilmiy asoslarini mustahkamlashga ilmiy izlanishlar va eksperimental tadqiqotlar xizmat qildi. Hozirgi davrda logopediya fanining rivojlanishida texnologik ixtirolar va ilmiy kashfiyotlar muhim ahamiyat kasb etmoqda. Sun’iy intellekt asosidagi dasturlar nutqni diagnostika qilish va individual mashg’ulotlarni avtomatlashtirish imkonini beradi. Virtual reallik (VR), mobil ilovalar va interaktiv o’quv platformalari yordamida bolalar va kattalarda nutqni rivojlantirish jarayoni samarali bo’lib bormoqda. Neyropsixologik tadqiqotlar nutq mexanizmlarining miya faoliyati bilan bog’liqligini o’rganish imkonini berib, terapiya metodlarini takomillashtirishga xizmat qilmoqda.

Zamonaviy logopediya shuningdek maxsus ehtiyojli bolalar va kattalar uchun individual yondashuvni takomillashtirishga qaratilgan. Nutq buzilishlarini erta aniqlash va rehabilitatsiya qilish dasturlari bolalarning ijtimoiy moslashuvi va psixologik barqarorligini oshiradi. Shu bilan birga, tarixiy tajribalar, ilg’or ilmiy tadqiqotlar va texnologik ixtirolar logopediyaning bugungi yutuqlarini belgilab, kelajakdagi rivojlanish istiqbollarini kengaytiradi. Tarixiy bosqichlarni tahlil qilish shuni ko’rsatadiki, nutq terapiyasi dastlab e’tiborsiz fan sifatida qaralgan bo’lsa-da, bugungi kunda u chuqur ilmiy asosga ega bo’lgan, zamonaviy texnologiyalar bilan uyg’unlashgan va inson hayotidagi muhim ijtimoiy-iqtisodiy va pedagogik jarayonlarda faol qo’llaniladigan soha sifatida rivojlanmoqda. Tarixiy voqealar va ixtirolar logopediya fanining shakllanishi va zamonaviy rivojlanishidagi uzviy bog’liqlikni ko’rsatadi, shuningdek, kelajakdagi ilmiy izlanishlar uchun asos yaratadi.

Xulosa

Tarixiy jarayonlar logopediya fanining shakllanishida va nutq terapiyasining rivojlanishida muhim rol o’ynagan. Dastlab nutq buzilishlariga yetarlicha e’tibor qaratilmagan bo’lsa-da, tibbiyot va psixologiya fanlarining rivojlanishi bilan bu soha mustahkam ilmiy asosga ega bo’ldi. Tarixiy tajribalar, ilmiy izlanishlar va zamonaviy texnologik ixtirolar nutqni diagnostika qilish, davolash va rehabilitatsiya qilish usullarini takomillashtirishga xizmat qilmoqda. Bugungi kunda logopediya nafaqat insonning nutq qobiliyatini tiklashga, balki uning ijtimoiy va pedagogik rivojlanishiga ham bevosita ta’sir ko’rsatadigan chuqur ilmiy soha sifatida rivojlanmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati

1. Defektologiya asoslari (korreksion pedagogika). Kasb-hunar kollejlari uchun o’quv qo’llanma.
2. V. S. Raxmanova. O’zR Oliy va o’rta-maxsus ta’lim vazirligi, O’rta maxsus, kasb-hunar ta’limi markazi. – T.: «Niso Poligraf». – 168 b.
3. Абдуллаева, А.А. Развитие фонетических навыков у младших школьников: ключевые этапы и подходы / А. А. Абдуллаева. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2024. — № 32 (531). — С. 114-116. — URL: <https://moluch.ru/archive/531/117049/> (дата обращения: 19.04.2025).
4. Левина Р. Е. Недостатки чтения и письма у детей. М, 1940,
5. **Logopediya:** darslik/ M.Y. Ayupova; O’zbekiston Respublikasi Oliy va o’rta maxsus ta’lim vazirligi. — T.: O’zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2007. —560 b
6. Логопедия: Учеб. для студ. дефектол. фак. пед. высш. учеб. Л69 заведений / Под ред. Л.С. Волковой, С.Н. Шаховской. — 3-изд., перераб. и доп. — М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. — 680 с. — (Коррекционная педагогика).
7. Архипова Е.Ф. «Стертая дизартрия у детей» Учебное пособие для студентов вузов, Москва-2006г
8. <https://nsportal.ru/nachalnaya-shkola/russkii-yazyk/2022/11/10/metodicheskie-podhody-k-izucheniyu-zvukovoy-sistemy> «Методические подходы к изучению звуковой системы русского языка в начальной школе»

9. Левина Р.Е., Никашина Н.А, Характеристика общего недоразвития речи у детей / основы теории и практики логопедии. Влосос 2002
10. Логопедия: Учеб. для студ. дефектол. фак. пед. высш. учеб. Л69 заведений / Под ред. Л.С. Волковой, С.Н. Шаховской. — 3-е изд., перераб. и доп. — М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. — 680 с. — (Коррекционная педагогика).

LOGOPEDIYA FANIGA TARIXIY VOQEALAR VA IXTIROLARNING ZAMONAVIY NUTQ TERAPIYASIGA TA’SIRI

Samarqand Kimyo Xalqaro Universiteti
Logopediya yo‘nalishi MSPD-S-251U talabasi
Abdullayeva Fotima Mamatxonovna

Annotatsiya: Mazkur maqolada logopediya fanining tarixiy shakllanish jarayoni, unga tarixiy voqealar, ilmiy kashfiyotlar va zamonaviy texnologik ixtirolarning ta’siri yoritilgan. Dastlab logopediya alohida fan sifatida e’tirof etilmagan, nutq nuqsonlariga yetarlicha e’tibor berilmagan davrlar haqida so‘z yuritiladi. Keyinchalik tibbiyot va psixologiya fanlarining rivojlanishi natijasida nutq buzilishlari ilmiy asosda o‘rganila boshlagani, maxsus tuzatish metodlari ishlab chiqilgani ta’kidlanadi. Hozirgi davrda logopediya fanining zamonaviy texnologiyalar, sun’iy intellekt, neyrofanlar va innovatsion yondashuvlar bilan uyg‘unlashgani, natijada bu yo‘nalishning chuqur o‘rganilayotgan sohaga aylangani ilmiy tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: logopediya, nutq nuqsonlari, tarixiy rivojlanish, ilmiy izlanishlar, texnologik ixtirolar, sun’iy intellekt, neyropsixologiya, innovatsiya.

ВЛИЯНИЕ ИСТОРИЧЕСКИХ СОБЫТИЙ И ИЗОБРЕТЕНИЙ НА СОВРЕМЕННУЮ ЛОГОПЕДИЮ

Самаркандский международный университет химии
Кафедра логопедии, студентка MSPD-S-251U
Абдуллаева Фотима Маматхоновна

Аннотация: В данной статье рассматривается историческое формирование логопедии как научной дисциплины, влияние исторических событий, научных открытий и современных технологических изобретений на её развитие. Отмечается, что в ранние периоды логопедия не рассматривалась как самостоятельная наука, а речевые нарушения не привлекали должного внимания. С развитием медицины и психологии началось научное изучение речевых расстройств и разработка коррекционных методов. В современный период логопедия интегрируется с новейшими технологиями, искусственным интеллектом и нейронауками, что способствует углублённому исследованию этой области и повышению эффективности речевой терапии.

Ключевые слова: логопедия, речевые нарушения, историческое развитие, научные исследования, технологические изобретения, искусственный интеллект, нейropsихология, инновации.

THE INFLUENCE OF HISTORICAL EVENTS AND INVENTIONS ON MODERN SPEECH THERAPY

Samarqand International University of Chemistry
Logopedics Department, MSPD-S-251U Student
Abdullayeva Fotima Mamatkhonovna

Abstract: This article analyzes the historical formation of speech therapy (logopaedics) as a scientific discipline and examines the influence of historical events, scientific discoveries, and modern technological innovations on its development. It highlights that in earlier times, speech disorders were not given proper attention, and speech therapy was not recognized as an independent field. With the advancement of medicine and psychology, speech impairments began to be studied scientifically, and